

УДК 164:338.439.62:339.564

Потапова Н.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри моделювання та інформаційних технологій в економіці
Вінницького національного аграрного університету

Андрущенко А.О.
студентка факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНИХ ПОСТАВОК В АГРОЛОГІСТИЦІ УКРАЇНИ

STATE REGULATION OF EXPORTS SUPPLY IN UKRAINE AGRO-AGRICULTURE

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено висвітленню актуальних питань міжнародної агрологістики в контексті державного регулювання експортних поставок продукції сільського господарства та формування митно-тарифної системи. На основі досліджень виявлено основні складники, на яких базується політика тарифно-митного регулювання експортних поставок сільськогосподарської продукції та формуються міжнародні ланцюги поставок в агрологістиці. Проведено аналіз структури експорту сільськогосподарської продукції та змін її складників за основними видами рослинництва та тваринництва. Отримані результати дали змогу сформулювати висновки щодо сировинної орієнтації експорту сільськогосподарських культур та його переорієнтації на збут продукції переробки, а також розвиток логістики експортних поставок м'яса.

Ключові слова: агрологістика, експортно-імпорتنі операції, митний тариф, митно-тарифне регулювання, продукція сільського господарства.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена актуальным вопросам международной агрологистики в контексте государственного регулирования экспортных поставок продукции сельского хозяйства и формирования таможенно-тарифной системы. На основе исследований выявлены основные составляющие политики таможенно-тарифного регулирования экспортных поставок сельскохозяйственной продукции и формирования международных цепей поставок в агрологистике.

Проанализирована структура экспорта сельскохозяйственной продукции и изменений ее состава по видам растениеводства и животноводства. Полученные результаты позволили сформулировать выводы относительно сырьевой ориентации экспорта сельскохозяйственных культур и его переориентации на сбыт продукции переработки, а также развитие логистики экспортных поставок мяса.

Ключевые слова: агрологистика, экспортно-импортные операции, таможенный тариф, таможенно-тарифное регулирование, продукция сельского хозяйства.

ANNOTATION

The article is devoted to the coverage of topical issues of international agro-logistics in the context of state regulation of export deliveries of agricultural products and the formation of a customs-tariff system. On the basis of researches revealed the basic components on which the policy of tariff-customs regulation of export deliveries of agricultural products is based and international supply chains in agglomeration are formed.

The statement is based on the compliance of agrarian enterprises with the requirements of globalization and integration processes by introducing mechanisms adapted to the current trends of the world market. The main element of forming the ways of integrating the Ukrainian agro-logistics system into the world system of trade logistics is the interaction and formation of partnership relations with foreign companies.

The chain of agrologistics within the framework of the interaction of the producer – the processing industry is investigated.

The analysis of export-import deliveries in this chain has allowed to reveal the main guidelines of international agro-logistics for the most widespread commodity groups of food products. Adaptation of agrologistics to the system of foreign economic activity of the state takes place within the limits of regulatory actions of the state. The legislation of Ukraine defines the regulation of foreign trade through the application of customs tariff and non-tariff measures. The agricultural products and products of the food industry make up the majority in commodity exports of Ukraine, the changes in the structure of which allowed to identify commodity positions with the largest weighting factor.

The analysis of the structure of export of agricultural products and changes in its components in the main types of crop and livestock production have been carried out. It was established that the basis of export of agricultural crops are cereals and oilseeds, as well as sunflower oil. The conducted evaluation of the structure of meat exports showed that in the logistic flow of the largest component is poultry meat. The obtained results allowed to form conclusions about the raw orientation of export of crops and its reorientation on the sale of products of processing, as well as the development of logistics of export deliveries of meat.

Key words: agro-logistics, export-import operations, customs tariff, customs-tariff regulation, agricultural products.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Затребуваність агрологістики підприємствами АПК зумовлена об'єктивною необхідністю досягнення синергетичного ефекту управління ланцюгами поставок продукції та використання механізмів їх адаптації до зовнішніх ринків. Організація ресурсного забезпечення сільськогосподарських виробників за умови мінімізації релевантних витрат дає можливість підприємствам АПК збільшити прибутки та результативність діяльності.

В умовах зростаючої глобалізації та інтеграції найважливішим завданням галузей економіки є слідування сучасним тенденціям світового ринку з урахуванням особливостей міжнародного досвіду. У зв'язку із цим пошук взаємодії та формування партнерських відносин з іноземними компаніями набуває актуальності й породжує нові проблемні питання. Одним із таких є пошук шляхів інтеграції української системи аграрної логістики до світової системи торговельної логістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. У науковій літера-

тури за останні роки з'явилася велика кількість публікацій, які характеризують виробництво та збут сільськогосподарської продукції, потокові процеси постачання. Серед них – праці теоретико-методологічного та практичного напрямку, зокрема авторів: О.П. Антонюк [1], О.О. Білоус [2], О.В. Дьяченко [3], С.В. Качуровського [5], О.Є. Нездойминоги [12], О.В. Шматок [12], Н.А. Потапової [9], А.В. Церковної, Н.М. Столбуненко [10].

Основними сферами застосування логістики в сільському господарстві є запаси і транспорт. Управлінням транспортом та запасами люди займаються від зародження цивілізованих відносин. Важливим об'єктом вивчення в логістиці є поняття «потік», який зумовлює універсальність використання логістичних принципів.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми полягає у виокремленні основних складників, на яких базується політика тарифно-митного регулювання експортних поставок сільськогосподарської продукції та формуються міжнародні ланцюги поставок в агрологістиці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження основних елементів державного регулювання експортних поставок сільськогосподарської продукції в агрологістиці України та їхнього впливу на експортно-імпорتنі операції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для здійснення регулювання зовнішньоторговельної діяльності держава використовує систему заходів, заснованих на сукупному поєднанні та використанні економічних та адміністративних методів відповідно до законодавства України, яким закріплено можливість застосування методів митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. За допомогою митно-тарифного регулювання більшість країн світу вирішує питання не тільки поповнення державного бюджету та захисту національного виробника, а й питання економічної безпеки країни.

Митно-тарифні міри – це сукупність економічних, правових та організаційних заходів, які здійснюються в установленому чинним законодавством порядку державними органами, які спрямовані на регулювання зовнішньоторговельної діяльності. В основу реалізації митно-тарифного регулювання покладено застосування митного тарифу [2].

Єдиний митний тариф – це систематизований склад ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі країни.

В Україні, відповідно до ст. 7 Закону «Про єдиний митний тариф», застосовуються такі види мита:

- адвалерне, нараховується у відсотках до митної вартості товарів, які обкладаються митом;
- специфічне, нараховується в установленому грошовому розмірі на одиницю товарів та інших предметів, які обкладаються митом;

– комбіноване, яке поєднує специфічне та адвалерне мита.

Наступним методом регулювання експортно-імпорتنих операцій, який останнім часом застосовує Україна, у тому числі й до країн – членів СОТ, є нетарифні обмеження. Нетарифні обмеження (квоти, ліцензії, заборони) використовуються для регулювання експорту.

Засоби нетарифного регулювання впливають на товаропотоки та підвищують ціну іноземних товарів, які потрапили на національний ринок, перешкоджають споживанню, збуту іноземних товарів на національному ринку та кількісно обмежують або забороняють увіз, вивіз товарів. Нині державою встановлено такі заходи нетарифного регулювання переміщення товарів через митний кордон України: квотування; ліцензування; видача дозволів і встановлення заборон; сертифікація; встановлення граничних мінімальних цін; застосування акцизних марок [2].

Важливість удосконалення митного регулювання як складової частини системи державного управління визначається необхідністю створення адекватного регулювання ЗЕД. Заходи митно-тарифної політики мають бути спрямовані на вирішення завдань модернізації та підвищення конкурентоспроможності українських галузей промисловості та сільськогосподарського виробництва, які в перспективі могли б сформувані експортний потенціал національної економіки, а також слугувати цілям забезпечення економічної безпеки держави. Для дієвості системи заходів нетарифного регулювання ЗЕД в Україні, необхідно забезпечити її ефективне функціонування через гармонізацію економічного, інституційного та законодавчого складників з урахуванням національних інтересів, з акцентом у бік національного товаровиробника та споживача, їх підтримки і захисту [3].

Провідне місце у товарному експорті сьогодні займає продукція агропродовольчого комплексу, до якого входять харчова промисловість та сільське господарство. Аграрний сектор України має високий виробничий потенціал, реалізувати який можливо завдяки запровадженню не тільки нових технологій виробництва, переробки та зберігання продукції, а й ефективної системи управління реалізаційними процесами, які побудовані за прозорістю та відкритою схемою ціноутворення в агрологістичних ланцюгах поставок [8]. Більшість сільськогосподарської продукції є експортоорієнтованою. Основні імпортери сільськогосподарської продукції в Україну наведені в табл. 1.

Аграрний сектор України є одним із ключових і має довгострокові перспективи. Україна сьогодні вважається у світі одним із найкращих експортерів, що в умовах зростання світового попиту на харчування дає шанс завоювати та утримати позиції на світовому ринку продовольства. За розрахунками Організації з економічного співробітництва та розвитку і Продовольчої та сільськогосподарської організації

ООН (ФАО), у найближчі десять років світові ціни на пшеницю, олію і молоко зростуть на 15-45%. Ще більше зростатиме попит на м'ясо, особливо в Китаї, Індії та інших країнах, що швидко розвиваються [12].

За обсягами експорту соняшникової олії на світовий ринок вона Україна посідає перше місце (54-56%), а пшениці – шосте місце серед світових експортерів.

Україна досить динамічно завоює зовнішні ринки та розширює експорт продукції агропродовольчого комплексу (табл. 2).

Основою експорту агропродовольчої продукції як із погляду масштабів експорту, так і розміру додатного сальдо займають дві товарні групи: продукти рослинного походження та жири й олії рослинного або тваринного походження.

За останні роки в Україні значно зріс товарний потік реалізованої сільськогосподарської продукції рослинництва (табл. 3).

Із наведених даних видно, що в 2017 р. порівняно з 2015 р. зросли обсяги реалізації пшениці, жита, проса, крупи, крупки та гранул зернових культур, насіння соняшника та олії

Таблиця 1

Обсяги торгівлі України з імпортерами сільськогосподарської продукції за країнами світу, 2015–2017 рр., млн. дол. США

№	Країна-імпортер	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Нідерланди	905,7	995,3	1676,1
2	Угорщина	909,7	1053,1	1326,4
3	Іспанія	1043,6	1004,5	1260,1
4	Німеччина	1328,7	1423,7	1754,2
5	Індія	1444,1	1903,1	2205,7
6	Польща	1977,3	2200,0	2724,6
7	Італія	1979,8	1929,6	2469,5
8	Єгипет	2079,8	2266,5	1831,3
9	Китай	2399,1	1832,5	2039,3
10	Туреччина	2771,8	2049,1	2519,1

Джерело: складено авторами за даними [4, с. 20–22]

Таблиця 2

Товарна структура експорту сільськогосподарської продукції в Україні, 2015–2017 рр., млн. дол. США

№	Назва товару	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення 2017 р. до 2015 р.	
		Млн. дол.	%	Млн. дол.	%	Млн. дол.	%	Млн. дол.	%
1	Живі тварини, продукти тваринного походження	823,4	5,7	775,0	5,1	1108,8	6,2	285,4	8,9
2	Продукти рослинного походження	7971,5	54,7	8093,7	53	9215,7	52	1244,2	39
3	Жири та олії рослинного або тваринного походження	3299,8	22,7	3963,0	25,9	4605,7	25,9	1305,9	40,9
4	Готові харчові продукти	2468,4	16,9	2450,1	16,0	2826,7	15,9	358,3	11,2
	Всього	14563,1	100	15281,8	100	17756,9	100	3193,8	100

Джерело: складено авторами за даними [4, с. 25–29]

Таблиця 3

Реалізація продукції рослинництва, 2015–2017 рр., млн. дол. США

№	Назва продукції	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. до 2015 р.	
					(+/-)	%
1	Пшениця	2238,2	2717,5	2759,1	520,9	123
2	Жито	3,0	0,9	3,9	0,9	130
3	Ячмінь	768,5	665,9	710,6	-57,9	92
4	Овес	7,4	5,7	1,7	-5,7	22
5	Кукурудза	3002,5	2653,2	2988,9	-13,6	99
6	Рис	0,9	0,6	0,6	-0,3	67
7	Гречка	0,9	0,3	0,3	-0,6	33
8	Просо	11,9	15,6	12,6	0,7	106
9	Крупи, крупки та гранули зернових культур	7,5	8,8	8,2	0,7	109
10	Насіння соняшника	20,9	75,5	29,7	8,8	142
11	Олія соняшникова	3021,3	3702,4	4290,7	1269,4	142

Джерело: складено авторами за даними [4]

Таблиця 4

Реалізація продукції тваринництва, 2015–2017 рр., млн. дол. США

№	Назва продукції	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. до 2015 р.	
					(+/-)	%
1	Яловичина свіжа, охолоджена або морожена	84,0	82,8	117,7	33,7	140
2	Свинина свіжа, охолоджена або морожена	54,7	5,1	10,5	-44,2	19
3	М'ясо і харчові субпродукти свійської птиці	226,7	292,5	389,6	162,9	172
4	Риба свіжа, охолоджена або морожена	2,5	2,2	1,9	-0,6	76
5	Молоко та молочні продукти	112,8	96,0	119,3	6,5	106
6	Масло вершкове та інші молочні жири	29,9	30,4	129,8	99,9	434
7	Сири	34,9	9,1	32,5	-2,4	93

Джерело: складено авторами за даними [4]

соняшникової, що зумовлено їх експортною орієнтацією та підвищеним попитом галузі переробки. Більш повільно протягом цих років відбувалося зростання експорту продукції тваринництва (табл. 4). Статистичні дані показують, що експорт яловичини зріс у 1,4 рази, м'яса і харчових субпродуктів свійської птиці – у 1,7 рази, молока та молочних продуктів – у 1,1 рази, масла вершкового – у 3,3 рази. Сировинна база та попит на ці види продукції свідчать про значні перспективи розширення експорту. Разом із тим експорт свинини, свіжої риби та сирів не показує позитивної динаміки, а спостерігається значний спад, який зумовлений низьким рівнем конкурентоздатності та недостатніми масштабами виробництва.

Сьогодні одним із напрямів поліпшення економічної ефективності експорту аграрної продукції, яка має переважно сировинний характер, є зростання обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі с.-г. культурами, які належать до категорії нішевих.

Так, для сорго і проса рівень експортних цін є зіставним із цінами для пшениці, кукурудзи або ячменю, а гречка, гірчиця та деякі інші культури є значно дорожчими. Збільшення площ та освоєння технологій вирощування цих культур з економічного погляду принесе аграріям перспективу збільшення виручки та збільшення можливостей хеджування ризиків. Льон олійний може стати серед агровиробників популярною для вирощування культурою, адже він має великий експортний потенціал.

Для України існують також значні перспективи збільшення експорту м'яса птиці. До 2018 р. світове виробництво м'яса птиці зростатиме в середньому на 14,1 млн. т. За останні шість років Україна збільшила виробництво бройлерів у 20 разів. Ця галузь інтенсивно розвивається й орієнтована на експорт [6].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сектор сільського господарства потребує досконалого дослідження у напрямі логістичних про-

цесів, аналіз яких неможливий без визначення системних характеристик. Виявлення таких характеристик дає змогу сформулювати основу для формалізованого опису загального критерію ефективності логістичної системи, функціонування якої невід'ємно пов'язане з імовірним отриманням прибутків унаслідок оптимізації ланцюгів поставок в агроформуваннях – від виробництва сировини до виготовлення кінцевого продукту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк О.П. Аналіз структури експорту агропродовольчої продукції. *Економіка харчової промисловості*. 2014. № 3(23). С. 27–32.
2. Білоус О.О. Правове регулювання експортно-імпортних операцій в Україні. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/irbis_nbuv/cgiirbis_64 (дата звернення: 20.11.2018).
3. Дьяченко О.В. Національні регулятори зовнішньоекономічної діяльності України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 5. Т. 1. С. 76–79.
4. Зовнішня торгівля України. Статистичний щорічник за 2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ztu_2017.pdf (дата звернення: 10.11.2018).
5. Качуровський С.В. Оцінка локальних критеріїв складської логістики сільськогосподарських підприємств у Вінницькій області. *Економіка, фінанси, менеджмент*. 2017. № 8. С. 174–182.
6. Нездойминога О.Є. Розвиток експорту аграрної продукції в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 108–112. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/18.pdf (дата звернення: 18.10.2018).
7. Потапова Н.А. Перспективи розвитку розподільчої логістики АПК. *Економіка, фінанси, менеджмент*. 2017. № 9. С. 87–99.
8. Потапова Н.А. Формування підсистеми управління взаємодією з клієнтами у збутовій агрологістиці аграрних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Логістика*. 2017. № 863. С. 150–158.
9. Столбуненко Н.М., Церковна А.В. Особливості та перспективи розвитку зернової логістики в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Т. 16. Вип. 2(36). URL: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE>

- D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/115204-244467-1-PB.pdf (дата звернення: 24.10.2018).
10. Шматок О.В. Перспективи інтеграції української аграрної логістики у міжнародну торгівлю логістики. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/gt_2014_27_33.pdf (дата звернення: 15.10.2018).
-
- REFERENCES:**
1. Antonyuk O.P. (2014). Analiz struktury eksportu agroproduktov choyi produkciyi. *Ekonomika harchovoyi promyslovosti*, vol. 23, no. 3, pp. 27–32.
 2. Bilous O.O. Pravove reguluvannya eksportno-importnyh operacij v Ukraini. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/irbis_nbuv/cgiirbis_64 (accessed 20 November 2018).
 3. D'yachenko O.V. (2015). Nacionalni regulyator` zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti Ukrainy. *Visnyk Hmelnyckogo nacionalnogo universytetu*, vol. 1, no. 5, pp.76–79.
 4. Zovnishnya torgivlya Ukrainy. Statystychnyj shhorichnyk za 2017 r. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ztu_2017.pdf (accessed 10 November 2018).
 5. Kachurovskiy S.V. (2017). Ocinka lokalnyh kryteriyiv skladskoyi logistyky silskogospodarskyh pidpryemstv u Vinnyckij oblasti. *Ekonomika, finansy, menedzhment*, no. 8, pp. 174–182.
 6. Nezdoydynoga O.E. (2017). Rozvytok eksportu agrarnoyi produkciyi v Ukraini. *Ekonomika i suspilstvo. Elektronne vydannya*, no. 13, pp. 108–112. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/18.pdf (accessed 18 October 2018).
 7. Potapova N.A. (2017). Perspektyvy rozvytku rozpodilchoyi logistyky APK. *Ekonomika, finansy, menedzhment*, no. 9, pp. 87–99.
 8. Potapova N.A. (2017). Formuvannya pidsystemy upravlinnya vzayemodiyeyu z kliyentamy u zbutovij agrologystyky agrarnykh pidpryemstv. *Visnyk Nacionalnogo universytetu "Lvivska politehnika"*. *Logistyka*, no. 863, pp. 150–158.
 9. Stolbunenko N.M., Cerkovna A.V. Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku zernovoyi logistyky v Ukraini. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya*, vol. 16, no. 2(36). Available at: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/115204-244467-1-PB.pdf> (accessed 24 October 2018).
 10. Shmatok O.V. (2014). Perspektyvy integraciyi ukrayinskoyi agrarnoyi logistyky u mizhnarodnu torgovlu logistyku. Available at: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/gt_2014_27_33.pdf (accessed 15 October 2018).